

Programa Erasmus+ per al PAS del CRAI
Informe de la beca de mobilitat a la Universit  di Macerata
(Curs 2022-2023)

<i>Nom del participant</i>	<i>Anna Salvadó Figueras</i>
<i>CRAI Biblioteca o Unitat</i>	<i>Procés Tècnic</i>
<i>Institució i país de destí</i>	<i>Macerata (Itàlia)</i>
<i>Dates d'estada a la universitat estrangera</i>	<i>setembre 2023</i>

A. LA UNIVERSITAT DE MACERATA

La Universitat de Macerata (UniMC) és una de les més antigues d'Itàlia. Els seus orígens han estat sempre objecte de debat. Alguns defensen que va ser fundada per Nicolau IV el 1290 i d'altres afirmen que fou el Papa Pau III i estableixen com a data el 1540, adquirint la condició de General Studium cujuscumque facultatis et scientiae licitae. Un any més tard s'atorga el primer grau de la seva història.

A partir d'aquest moment, la universitat continua funcionant ininterrompudament, a excepció del període napoleònic quan es produeix la unió de la regió de les Marques amb el Regne italià. Després de la caiguda de Napoleó, la UniMC s'inclou entre les universitats secundàries i passar a formar

part de les universitats estatals.

La Universitat de Macerata compta amb 13.000 alumnes i està formada per 5 departaments :

1. Dipartimento di Economia e diritto
2. Dipartimento di Giurisprudenza
3. Dipartimento di Scienze della formazione, dei beni culturali e del turismo
4. Dipartimento di Scienze politiche, della comunicazione e delle relazioni internazionali
5. Dipartimento di Studi umanistici-lingue, mediazione, storia, lettere, filosofia

També compta amb 3 escoles especialitzades:

1. Scuola di specializzazione in Beni storico artistici
2. Scuola di specializzazione in Diritto sindacale, del lavoro e della previdenza
3. Scuola di specializzazione per le Professione Legali delle Università degli Studi di Camerino e di Macerata

A les que s'hi afegeixen la [Scuola di Studi Superiori 'Giacomo Leopardi'](#), i [l'Istituto Confucio](#).

L'Istituto Confucio s'inaugura l'octubre del 2011 sota el patrocini del President de la República Italiana i és el fruit de la col·laboració entre la Universitat de Macerata, la Universitat de Beijing i Hanban, l'Oficina per la Promoció de la Llengua i de la Cultura Xinesa del Ministeri d'Educació Xinès.

Aquests lligams interculturals vigents encara avui en dia arriben de la mà de la tasca del maceratense Padre Mateo Ricci¹.

Il·lustració 1: Mateo Ricci

¹ Missioner jesuïta nascut a Macerata al 1552, instal·lat a la província de Guangdong des del 1589 on es va dedicar a l'estudi de la llengua xinesa arribant a crear la primera romanització d'aquesta llengua

B. EL SISTEMA BIBLIOTECARI DI ATENEO (SBA)

El sistema bibliotecari de la regió de les Marques, al qual pertany la Universitat de Macerata, es divideix en dues seccions:

- 1.- Sistema Bibliotecari de Marche Sud format per les biblioteques de les províncies d'Ascoli Piceno, Fermo e Macerata
- 2.- Sistema Bibliotecari Marche Nord format per les biblioteques de la províncies d'Ancona, Pesaro i Urbino.

El Polo SBN Marche Sud (UMC), està adscrit al Servizio Bibliotecario Nazionale (SBN), la xarxa de biblioteques italianes gestionada per [l'Institut Central per al Catàleg Únic](#) (ICCU).

El sistema bibliotecari di Ateneo (SBA) el conformen el Centro d'Ateneo per i Servizi Bibliotecari (CASB) i els Polo's² bibliotecaris.

POLO BIBLIOTECARIO DI ECONOMIA
POLO BIBLIOTECARIO DI GIURISPRUDENZA
POLO BIBLIOTECARIO DI SCIENZE DELLA FORMAZIONE
POLO BIBLIOTECARIO DI SCIENZE POLITICHE
POLO BIBLIOTECARIO DI STUDI UMANISTICI
BIBLIOTECA DIDATTICA D'ATENEO E CASB

El CASB es crea el 1998 i és l'òrgan de coordinació i recolzament tècnic de les biblioteques universitàries. Les seves funcions son:

- coordinar i gestionar el SBA
- regulació i organització els serveis bibliotecaris
- gestió centralitzada dels serveis bibliotecaris (biblioteca didàctica, biblioteca digital, préstecs interbibliotecaris)
- gestió centralitzada del serveis bibliotecaris (compres, promoció i valorització del patrimoni bibliotecari, catalogació)³
- gestió, capacitació i actualització del personal bibliotecari de CASB⁴
- convenis amb entitats públiques i privades, participació en consorcis interbibliotecaris

² Un polo bibliotecario es una agrupació de biblioteques que formen part del Sistema Bibliotecario Nacional (SBN)

³ Actualment el Servei de Catalogació està descentralitzat

⁴ Centro d'Ateneo per i Servizi Bibliotecari

El CASB coordina i gestiona el sistema d'acord amb les directrius dictades per la Comissió Universitària de Biblioteques, presidida pel delegat del Rectorat per al Sistema de Biblioteques.

Les biblioteques del Polo's bibliotecaris de l'Ateneo de Macerata estan adscrites a cada departament. Els polos bibliotecaris dels departaments estan coordinats per comissions de gestió, amb l'objectiu de fomentar el desenvolupament coherent i homogeni de les col·leccions bibliogràfiques i la planificació efectiva de la despesa, amb el respecte dels criteris establerts pels òrgans de govern, la Comissió Universitària de Biblioteques i en col·laboració amb el centre de serveis bibliotecaris .

Les comissions de gestió dels pols bibliotecaris departamentals supervisen les polítiques de desenvolupament del material bibliogràfic, la planificació de la compra de llibres, el seguiment de les activitats dins del sector bibliotecari, amb l'objectiu d'assegurar també el millor ús possible del patrimoni bibliotecari i documental.

El sistema bibliotecari de l'Ateneo (SBA) el conformen 3 tipus de biblioteques:

- a) les biblioteques departamentals
- b) les biblioteques especialitzades
- c) la biblioteca didattica d'Ateneo

Dipartimento di Economia e Diritto
• Biblioteca di Economia
Dipartimento di Giurisprudenza
• Biblioteca Giuridica
• Biblioteca di Diritto e procedura penale
• Biblioteca di Studi storici
• Biblioteca del Centro di Documentazione Europea
Dipartimento di Scienze della Formazione, dei Beni Culturali e del Turismo
• Biblioteca di Scienze della formazione, dei beni culturali e del turismo
• Biblioteca del Centro di documentazione e ricerca sulla storia del libro scolastico e della letteratura per l'infanzia (CESCO)
Dipartimento di Scienze Politiche, della Comunicazione e delle Relazioni Internazionali
• Biblioteca di Scienze politiche, sociali e della Comunicazione
• Biblioteca del Centro di documentazione sui Partiti Politici nelle Marche
Dipartimento di Studi Umanistici - Lingue, Mediazione, Storia, Lettere, Filosofia
• Biblioteca di Lettere, Lingue, Mediazione linguistica e Scienze storiche
• Biblioteca di Filosofia e Scienze Umane
• Biblioteca di Ricerca linguistica, letteraria e filologica
• Biblioteca di Scienze archeologiche e storiche dell'antichità
• Biblioteca di Filologia Classica "Carlo Tibiletti"
Biblioteche d'Ateneo centrali e specialistiche
• Biblioteca A. Barnave
• Biblioteca Didattica d'Ateneo
• Biblioteca del Centro d'Ateneo per i Servizi Bibliotecari CASB
• Biblioteca dell'Istituto Confucio

En total disposa de un patrimoni d'aproximadament 600.000 volums que acullen llibres del segle XVIII fins a avui en dia. ⁵

Il·lustració 2:

*Dipartimento di Scienze della formazione,
dei beni culturali e turismo*

⁵ Per més informació consultar la [relació de registres de fons de llibres](#)

Il-lustració 3: Biblioteca jurídica

Il·lustració 4. Biblioteca di Ricerca Linguistica, Letteraria e Filologica

Il·lustració 5:

*Biblioteca didattica d'Ateneo
creada el 2004 en homenatge al
professor Mario Sbriccoli*

La Biblioteca didattica recull els manuals de bibliografia recomanada de tots els ensenyaments de la Universitat i disposa d'una sala específica que allotja exclusivament la secció de referència. Es una de les poques biblioteques de prestatges de lliure accés i empra un sistema d'etiquetat de seguretat RFID ⁶

⁶ Tecnologia de radiofreqüència per la identificació e inspecció de la propietat de la biblioteca.

La Biblioteca del CASB fundada el 1998 allotja les col·leccions de suport documental del propi servei.

Tots els volums i les publicacions periòdiques estan enumerades electrònicament.

S'organitza en prestatges oberts⁷ seguint el sistema de classificació Dewey.

Il·lustració 6: Biblioteca del Centro d'Ateneo per i Servizi Bibliotecari CASB

⁷ Al SBA encara mantenen biblioteques departamentals que no son d'accés lliure.

La Biblioteca del Istituto Confuci, inaugurada el maig del 2012, aplega col·leccions per la promoció de la llengua i de la cultura xinesa donades íntegrament per l' Hanban.⁸

La biblioteca també custodia el Fons Corradini, en homenatge al professor Piero Corradini amb un recorregut professional de 30 anys d'activitat acadèmica en l' ensenyament de la Història i Institucions dels països afroasiàtics.

Il·lustració 7: Biblioteca dell'Istituto Confucio

⁸ Oficina del Consejo Internacional de la Lengua China

C. EL CENTRO DI DOCUMENTAZIONE E RICERCA SULLA STORIA DEL LIBRO SCOLASTICO E DELLA LITERATURA PER L'INFANZA (CESCO)

El [Centro di documentazione e ricerca sulla storia del libro scolastico e della letteratura per l'infanzia](#) es va crear el febrer del 2004, sota el rectorat de Roberto Sani, actualment director del centre.

Neix dins del Departament de Ciències de l'Educació i Bens Culturals i Turisme de la Università degli Studi di Macerata de la mà d'un grup de [professors](#) i investigadors

d'història de l'educació que al desembre del 2009 funden el [Museo della scuola "Paolo e Ornella Ricca"](#).

Un dels seus principals objectius es actuar com a promotor d'activitats de recerca sobre temes relacionats amb l'estudi de les línies temàtiques següents:

El Centre pretén actuar com a promotor d'activitats de recerca sobre temes relacionats amb l'estudi de les línies temàtiques següents:

a) orígens i desenvolupaments de l'edició i del periodisme per a les escoles i l'ensenyament (producció, circulació, disposicions legislatives, etc.), amb especial referència a la realitat italiana i europea dels segles XVIII-XX;

b) orígens i desenvolupaments del periodisme literari i educatiu per a infants i joves (producció, circulació, gèneres literaris, sèries, autors, etc.), amb especial referència a la realitat italiana i europea dels segles XIX i XX.

i garantir el desenvolupament d'activitats científiques i millorar la consulta i l'accés del seu patrimoni tant a estudiants com a investigadors d'Història de l'Educació.

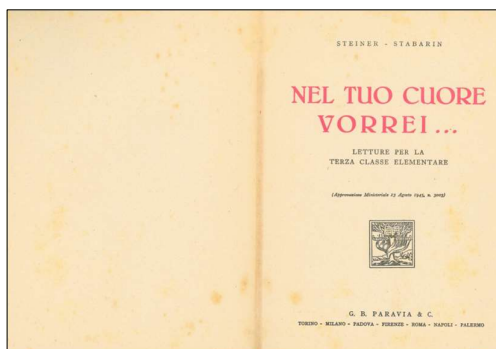
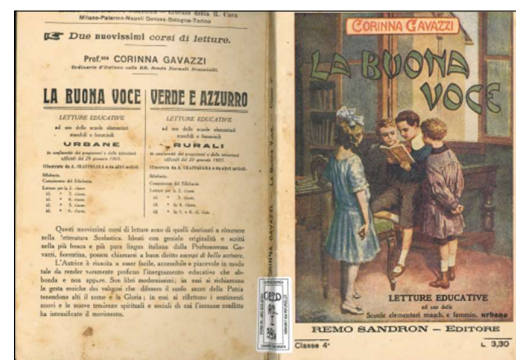
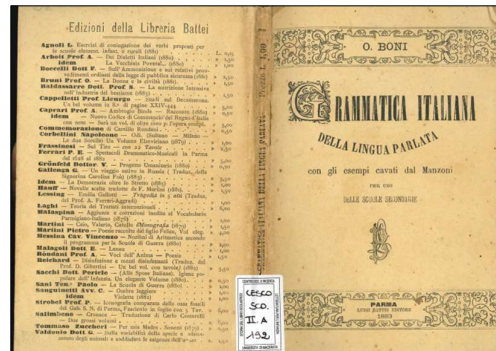
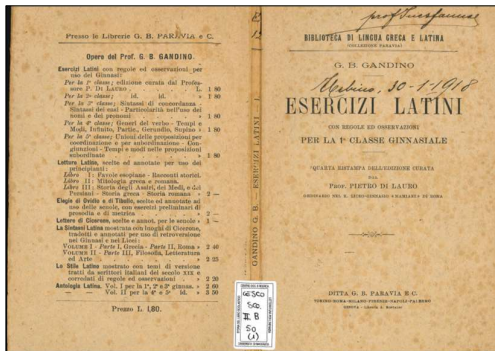
El centre disposa, des del 2008, d'una biblioteca pròpia. El seu patrimoni bibliogràfic està format per una col·lecció ordinària (formada per literatura crítica i fonts impreses relacionades amb la història de l'educació, l'escola, els llibres escolars i la literatura infantil), i fons procedents de donacions de particulars, institucions educatives i procedents de col·leccions⁹. Actualment disposa de :

- aproximadament 10.400 monografies (la col·lecció s'actualitza constantment) relacionades amb els estudis i investigacions més recents sobre la història de l'escola, l'educació i la literatura infantil i sobre la història social, religiosa, política i cultural italiana i europea de l'edat moderna i contemporània; a les quals cal afegir una sèrie de col·leccions bibliogràfiques més petites relacionades amb la història de l'edició escolar i dels llibres de text i la història dels quaderns escolars i dels escrits infantils a Amèrica Llatina, Europa de l'Est i Extrem Orient;

- més de 5.000 obres (reproduïdes parcialment en format digital o en microfilm), que inclouen manuals escolars i llibres de text relacionats amb les escoles primàries i secundàries italianes dels segles XIX i XX; reculls de disposicions normatives i de legislació escolar, referides també a la realitat italiana dels dos darrers segles; finalment,

⁹ Per a més informació: www.unimc.it/cescom/it/il-centro/fondi

les publicacions de literatura infantil (contes, novel·les, novel·les, publicacions periòdiques i revistes) dels segles XIX i XX;

- 85 revistes i publicacions periòdiques especialitzades italianes i estrangeres sobre la història de l'escola, l'educació i la literatura infantil i sobre la història social, religiosa, política i cultural italiana i europea de l'edat moderna i contemporània.

Des de la seva creació, la Biblioteca ha començat a catalogar el seu patrimoni de llibres dins del Catàleg d'accés públic en línia ([Opac del Polo Maceratese](#)) i ha començat a desenvolupar una sèrie de registres i inventaris específics en format electrònic,

dissenyats per a la consulta de les col·leccions individuals de llibres i arxius que hi consten.

A més, la Biblioteca ha iniciat un projecte de col·laboració amb la Biblioteca de la UNED, Universidad Nacional de Educación a Distancia de Madrid, que compta amb una valuosa i extensa col·lecció de textos escolars espanyols.

La Biblioteca del Centre de Documentació i Recerca sobre la història del llibre escolar i la literatura infantil està oberta a estudiosos italians i estrangers, que hi accedeixen mitjançant l'autorització expedida pel Director, i ofereix diversos serveis als usuaris per a la consulta i la recerca bibliogràfica.

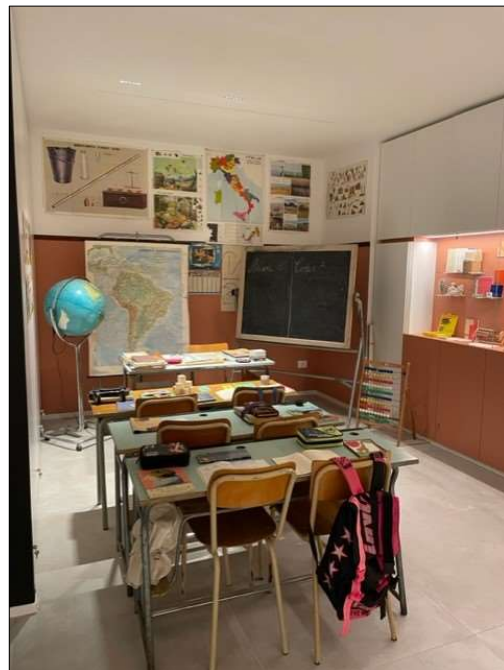
Els [fons](#) del Centre formen part del projecte censal denominat Archivio dei fondi librari speciali e delle collezioni significative, posat en marxa per la Universitat de Macerata l'any 2012.

El CESCO és també la seu del [Museo della Scuola Paolo e Ornella Ricca](#) (MUDESC), museu universitari nascut al 2009 en el propi Dipartimento di Scienze della Formazione, dei Beni Culturali e del Turismo.

Il·lustració 8: Aula del feixisme

Il·lustració 9: Escola dels anys 70

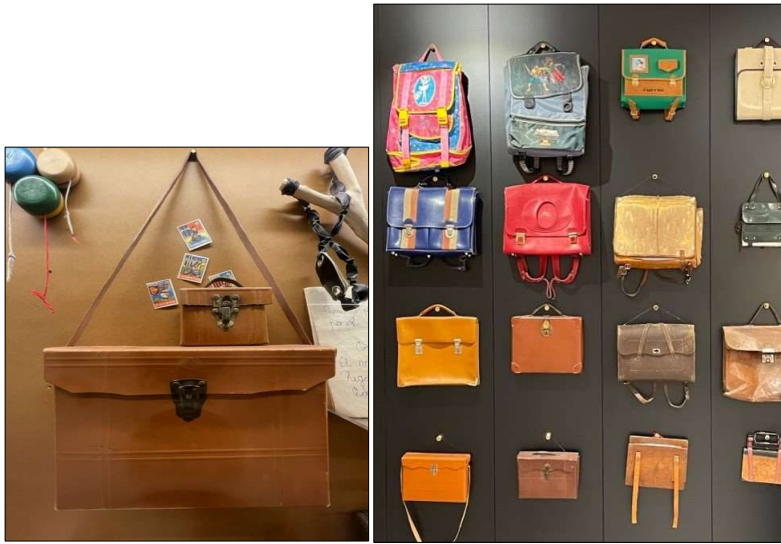
Il·lustració 10: Pupitres de dos, tres o quatre places? Passadís de la taula de l'escola.

Il·lustració 10: Objectes d'escola.

Il·lustració 10: Objectes d'escola

Il·lustració 10: Evolució de les motxilles escolars

D. ACTIVITATS REALITZADES A LA UNIVERSITAT DE MACERATA DURANT L'ESTADA D'ERASMUS

La meua intenció en triar el destí per a aquesta estada era donar continuïtat al projecte sobre el món dels llibres de text patrimonials encetat l'any passat a la Universitat de Torí, esperant enriquir els meus coneixements sobre el tractament catalogràfic d'aquesta tipologia documental.

Com a bibliotecària temàtica i llicenciada en Ciències de l'Educació tinc interès en conèixer d'altres realitats entorn del món de llibre de text preferentment del segle XIX i primera meitat del segle XX.

La institució escollida per l'estada custodia, entre d'altres, dos fons d'aquesta temàtica : Fons Ricca i el Fons Riccini que apleguen material no llibre de cultura escolar sobre el qual m'interessaria conèixer el seu procés de catalogació.

La meua estada s'inicia el dia 11 de setembre amb una trobada al CeSco i una visita guiada al MUSDESC¹⁰ de la mà de la professora Marta Brunelli, vicedirectora del *Museo della scuola Paolo e Ornella Ricca*¹¹, i Claudia Pierangeli, cap de la biblioteca del centre i de la Biblioteca del SFBCT¹² i la meua amfitriona durant l'estada.

El fil de la conversa va girar en torn a temes relacionats amb la catalogació dels manuals escolars posant èmfasi en la indexació i d'altra banda amb la catalogació dels objectes escolars. Una tipologia de material que personalment trobo molt interessant i en la qual es experta la professora Brunelli, gestora universitària del projecte de catalogació de la biblioteca del CeSco i que com jo té el doble perfil professional de bibliotecària i llicenciada en Ciències de l'Educació.

En aquesta línia vaig aprofitar l'ocasió per donar-los a conèixer el Thesaurus pel qual van mostrar força interès. Motiu pel qual s'ha traslladat la proposta a la cap del meu servei- Procés Tècnic- prengui en consideració la possibilitat de traduir les pàgines web del CRAI relacionades amb el [THUB](#) a l'anglès per posar-los a disposició de la comunitat internacional.

La cap de la biblioteca del CeSco i de la Biblioteca del Departament de Ciències de la Formació, Bens culturals i Turisme van mostrar interès per conèixer [els criteris d'indexació](#) específics per aquest material. També els vaig fer difusió de les [Pautes de llibres de text](#). i vam intercanviar idees sobre recursos per visibilitzar el fons respectius a ambdues institucions.

Dins del pla formatiu proposat pel Dr. Sani, director del CeSco, es contemplava la visita al CASB¹³ conjuntament amb una passejada per tots els serveis: adquisicions, préstec interbibliotecari, la biblioteca didàctica a més a més d'una trobada amb la cap dels serveis centrals.

Els servei d'adquisicions i el de préstec interbibliotecari son serveis centralitzats igual que al CRAI de la UB. En canvi, pel que pertoca al servei de catalogació tot i que temps enrere havia estat un servei centralitzat però es va dissoldre per redimensionament del

¹⁰ Museo della scuola Paolo i Ornella Ricca

¹¹ Explicar una mica qui son

¹² Dipartimento di Scienze della formazione, dei beni culturali e del turismo

¹³ Entro d'Ateneo per i servizi bibliotecari

personal a les biblioteques del polos. Actualment es cataloga a la seu de cadascuna de les biblioteques .

La resta d'activitats van anar lligades a conèixer les diferents biblioteques i serveis de la Universitat i contribuir en la catalogació del donatiu en llengua espanyola del Fons Simone, dipositat a Biblioteca di Scienze della formazione, dei beni culturali e del turismo seguint el pla de formació proposat pel Roberto Sani director del CesCo.

Il·lustració 11: Fons Simone

Les companyes de la mateixa biblioteca van dedicar tot un mati en fer-me una sessió de demostració del mòdul de catalogació de **SEBINA**¹⁴ . Indexen en base al *soggetario* de Florència. Es un índex molt semblant a la llista d'encapçalaments LEMAC. Ara bé, un cop presentat el Thesaurus, els va semblar que la estructura d'aquest era més idònia de cara a la pertinença de la recuperació de la informació.

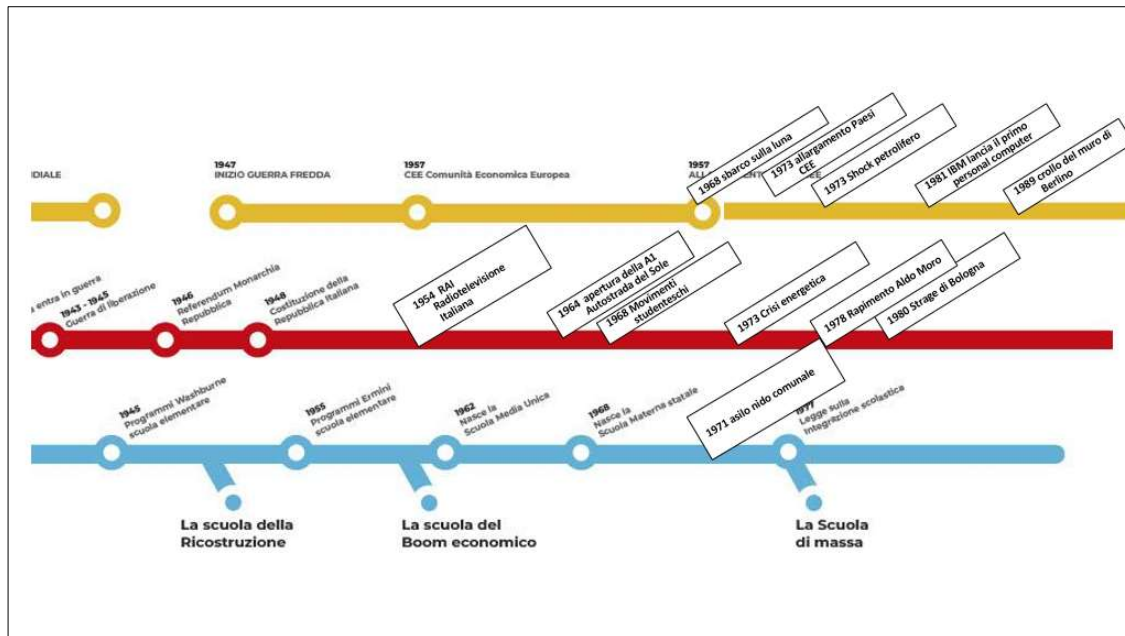
¹⁴ Es el software per la gestió unificada e integrada del serveis de biblioteques i els Polos bibliotecaris

Lligat a la línia de treball sobre llibres de text vaig poder conèixer un projecte força interessant: [Dona la tua memòria](#) que he traslladat al cap de la Biblioteca del CRAI Mundet per tal que valori si respon als seus interessos.

Per altra banda, seguint en la línia de treball de visibilitzar els fons de la col·lecció de llibres de text he trasmes una altra proposta al CRAI Mundet. Una proposta que s' emmiralla amb un muntatge similar fet pel Museo della Scuola «Paolo e Ornella Ricca» i que em va interessar particularment en tant en quan va lligada a fer una exposició amb els materials del fons de Reserva de Mundet a partir de la infografia elaborada per la Unitat de Procés sobre [Sistema educatiu espanyol S. XIX-S.XX : recurs per la indexació](#).

Un altre recurs que em va semblar molt interessant lligat a tasques relacionades amb la redacció i l'enriquiment dels registres d'autoritats dels autors i autores de llibres de text ha estat: [Dizionario Biografico dell'Educazione 1800-2000](#).

El Diccionari Biogràfic de l'Educació (DBE) és el resultat d'un Projecte de Recerca d'Interès Nacional (PRIN) impulsat per un grup d'universitats italianes (Gènova, Macerata, Milan Cattolica, Roma Tre i Torí) i en la qual hi van col·laborar un centenar d'estudiosos i investigadors.

Recull 2.345 perfils biogràfics dels educadors italians dels dos darrers segles, en el context dels quals apareixen per primera vegada, al costat de tots els pedagogs més coneguts, instructors i personalitats polítiques de fama nacional i internacional, també nombroses i variades figures dels nous "professionals de l'educació i l'escola" produïts per la creixent expansió, a partir de les primeres dècades del segle XIX, dels processos d'alfabetització i escolarització massiva i pel desenvolupament paral·lel de l'edició especialitzada per a l'educació i l'escola i d'una producció de llibres adreçada principalment a infants i joves en formació, així com l'atenció prestada a les condicions de vida de la classe obrera per part de metges i educadors de diverses professionalitats.

El Diccionari pretén suplir la manca actual de ressenyes biogràfiques orgàniques i actualitzades sobre el món sovint poc conegut dels educadors, benefactors i filantrops, pedagogs, escolans i escriptors per a infants i joves, l'edició especialitzada per a l'educació i l'escola i d'una producció de llibres adreçada principalment a infants i joves en formació, així com l'atenció prestada a les condicions de vida de la classe obrera per part de metges i educadors de diverses professionalitats.

En l'esforç de restituir a la memòria col·lectiva una imatge articulada i el més exhaustiva possible de les variades experiències educatives i escolars entre els segles XIX i XX a través de les biografies dels homes i dones que en van ser els creadors i protagonistes, el Diccionari Biogràfic de l'Educació dedica també una atenció especial a les personalitats dels estudiosos i educadors pertanyents a les principals minories lingüístiques (francesos, alemanys i ladins) i a les religioses (jueus, valdenses i

representants de les diferents confessions cristianes evangèliques) presents i molt actives en diversos indrets de la península.

L'obra també té en compte aquells territoris que durant els dos darrers segles han format part del Regne d'Itàlia durant un període determinat, sense deixar de donar, com per exemple, en el cas d'Istria (1918-1945), un espai adequat a alguns de les seves figures més significatives de pedagogs i educadors locals.

El DBE destaca el paper fonamental que juga l'escola en la tasca d'alfabetització i elevació cultural i civil dels italians i, igualment, en el procés de construcció de la identitat nacional i promoció d'un nou ideal de ciutadania dins les poblacions.

Així mateix, a través dels perfils biogràfics d'eclesiàstics i religiosos implicats en l'àmbit educatiu i dels nombrosos exponents de la filantropia laica actius en el mateix front, permet copsar la riquesa i varietat d'iniciatives i experiències situades fora dels espais estrictament escolars, com ara com les destinades a l'atenció i educació dels infants orfes i abandonats, l'animació de la joventut als oratoris parroquials i als centres recreatius laics; finalment, formació en oficis artesans i activitats professionals del sector agrari i industrial mitjançant laboratoris i tallers especials.

A un altre nivell, s'ha esmentat que el Diccionari Biogràfic de l'Educació constitueix el punt d'arribada de dècades de recerca sobre les fonts que, a partir de finals dels anys vuitanta, ha fet possible -gràcies a la col·laboració d'un ampli grup d'estudiosos i investigadors pertanyents a diverses universitats de la península -la recuperació i valorització de materials documentals deixats al marge de la reconstrucció històrica. Ens referim no només a la publicació de repertoris orgànics dedicats a publicacions pedagògiques i escolars¹⁵ i a l'edició escolar-educativa¹⁶, i a la creació d'una base de dades nacional específica de manuals escolars i llibres de text adoptats a escoles de diferents nivells i graus de la Itàlia unida¹⁷ però també a la posada en marxa d'investigacions originals i de gran abast, rigorosament basades en fonts arxivístiques i impreses, centrades en la legislació sobre llibres escolars, sobre currículums i disciplines escolars individuals, sobre formació del professorat, sobre quaderns escolars i sobre altres ensenyaments. eines i ajuts que històricament han constituït el "kit escolar" de l'alumne italià.

En resum, una estada que m'ha reportat un bon enriquiment professional tenint present que la meua línia de treball es força especialitzada. He tingut la sort de coincidir amb unes professionals que han estat molt generosos a l'hora de compartir coneixement i que s'han esmerçat moltíssim perquè pogués conèixer el màxim possible de la seva institució, amb una menció especial a la meua amfitriona i col·lega Claudia Pierangeli.

¹⁵ G. Chiosso (ed.), *I periodici scolastici nell'Italia del secondo Ottocento*, Brescia, La Scuola, 1992; Id. (a cura di), *La stampa pedagogica e scolastica in Italia (1820-1943)*, Brescia, La Scuola, 1997.

¹⁶ ⁶ TESEO. *Tipografi e editori scolastico-educativi dell'Ottocento*, Milano, Editrice Bibliografica, 2003 e *TESEO '900. Editori scolastico-educativi del primo Novecento*, Milano, Editrice Bibliografica, 2008.

¹⁷ Sulla banca dati «Edisco» relativa ai libri per la scuola e per l'educazione pubblicati in Italia dal 1800 ad oggi si veda F. Targhetta, *Verso una banca dati on line in Italia: EDISCO*, in G. Bandini, P. Bianchini (edd.), *Fare storia in rete. Fonti e modelli di scrittura digitale per la storia dell'educazione, la storia moderna e la storia contemporanea*, Roma, Carocci, 2007, pp. 79-90.